

Arkkitehtuurioppaan kanssa yliopistomaailmassa

Jan Rydman

Jouni Kaipia - Lauri Putkonen: Suomen arkkitehtuuriopas. Otava 1997, 270 s.

Huomattava osa suomalaisesta kansallisvarallisuudesta on rakennuksissamme ? vaikkei sitä aina ehkä tule tässä mielessä ajatelleksikaan. Vuonna 1991 arvioitiin, että kansallisvarallisuutemme arvo olisi n. 2 600 miljardia markkaa josta rakennuskannan osuus olisi 1 600 miljardia markkaa.

Jouni Kaipia ja Lauri Putkonen ovat nyt laatineet oivallisen oppaan tämän omaisuusmassan keskeisiin kohteisiin. Suomen arkkitehtuuriopas (Otava 1997) esittelee 740 kohdetta eri puolilta Suomea. Pääkaupunkiseutu on jätetty syrjään, koska siitä on olemassa vastaava Arvi Ilosen laatima opas (Otava 1990), jota on edelleen saatavana kirjakaupoissa.

Kaipian?Putkosen opas ei ole varsinainen matkailuopas reittiehdotuksineen, se yksinkertaisesti esittelee kiintoisia ja merkittäviä kohteita jaoteltuna yhteentoista aluekokonaisuuteen. Vaikka Suomen rakennuskanta onkin varsin uutta, yli 80 prosenttia toisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta, korostuu kirjassa vanhemmat kohteet. Kirjoittajat tunnustavat väriä jo alkusanoissaan: "rakentamisen villit vuodet 1980-luvulla ovat tuottaneet enemmän määrää kuin laatua."

Ajallisesti kirjan valikoima ulottuu keskiajan kirkoista ja linnoista nykyarkkitehtuuriin. Sen verran ajantasainen kirja on, että jopa Tyrvään kirkon palo on ehtinyt kirjan sivuille.

Oppaalla on epäilemättä montakin erilaista lukutapaa. Harjoitettaessa kotimaan matkailua, opas luonnollisesti seuraa mukana. Jos satunnainen matkaja sattuu vaikkapa Juupajoelle, ei ole syytä huoleen: Kopsamon ja Sahrajärven kauniisti kumpuilevassa maisemassa vanhan maantien varrella on runsaasti kulttuurihistoriallisesti merkittävää nähtävää. On erikoinen kahdeksankulmainen puukirkko vuodelta 1838, on Pärninaution vanhan kestiakivitalon päärakennus 1700-luvulta. Tai jos sattuu vaikkapa Sauvoon Karunan kartanolinnan (rak. 1566) liepeille, muistuttaa opas, että vanha puukirkko Helsingin Seurasaressa on siirretty sinne juuri täältä kartanon alueelta.

Yliopistojen hyvät, pahat ja rumat

Mutta oppaan kanssa voi arvioida myös yliopistoarkkitehtuurimme tilaa: mitkä pääkaupunkiseudun ulkopuoliset rakennukset ovat saaneet armon ja minkälaisin luonnehdinoin. Lukijan mieleen saattaa alkuun hiipiä myös pirullinen ajatus, josko arkkitehtuuriin mallikkuus korreloisi yliopistojen tutkimuksen tason kanssa. Otaksuma paljastunee kuitenkin ennenaikaiseksi.

Aloitakaamme matka parhaasta päästä: parhaaseen A-ryhmään kuuluvat oppaan viestejä tulkitsemalla Åbo Akademi ja Jyväskylän yliopisto. Åbo Akademin ansiokkaasta arkkitehtuurista kerrotaan hakusana "Tuomiokirkon ympäristö" yhteydessä: Erik Bryggmanin puhdaslinjainen funktionalistinen kirjatorni (1935) mainitaan merkittävänä esimerkkinä modernista arkkitehtuurista samoin kun sen laajennussiipi, nykyinen varsinainen kirjasto, jonka suunnitteli Woldemar Baeckman (1957). Myös muutama muu Bryggmanin (Kemianlaboratoriorakennus, Ylioppilastalo) ja Baeckmanin (Åbo Akademin laitosrakennus) suunnittelema rakennus nostetaan erityisen ansiokkaana esille.

Alvar Aallon Jyväskylän yliopiston rakennukset (1952?75) ovat jo klassikoita ja se näkyy oppaan tekstissäkin. Yliopistorakennusten valio.

Mutta Aalloltahan tämä yliopistoarkkitehtuuri käy: esimerkiksi teoksessa Architecture of America. A Social & Cultural History (John Burchard & Albert Bush-Brown, 1961/1967) muistutetaan Aallon MIT:lle suunnittelema opiskelija-asuntolasta Baker Housesta, että se "remains a landmark in American university architecture". Ja lähempääkin löytyy vaikkapa Teknillinen korkeakoulu Espoossa.

Jyväskylän yliopiston uusi kirjastorakennus ja taidarakennus (Arto Sipinen 1974) ovat oppaan mukaan jo "toisen aikakauden arkkitehtuuria, viileämpää ja "yleispätevää". Mutta kelpaavat siis nekin.

Toisen ryhmän muodostavat vähäeleisen toimivat ratkaisut. Esimerkiksi Tampereen yliopiston arkkitehtuuri (Toivo Kohonen 1961) miellyttää kirjoittajia: "tyylikkään riisuttua muutokieltä". Vastaavasti Joensuun yliopiston laitosrakennuksia (Jan Söderlund ja Erkki Valovirta 1975?) luonnehditaan "selväpiirteisiksi" ja Vaasan uusi yliopistorakennus (Käpy ja Simo Paavilainen 1994?) "jatkaa punatiilisenä kaupungin julkisissa rakennuksissa vakiintunutta linjaa"; kokonaisuus arvioidaan ilmavan yksinkertaiseksi ja maisemaan istuvaksi.

Kolmanneksi ryhmäksi voi oppaan perusteella luokitella aikanaan ansiokkaat mutta ajan hampaan syömät yliopistot. Esimerkiksi Turun yliopiston monumentaalisesti sijoitettuihin rakennuksiin opas suhtautuu varauksellisesti: Aarne Ervin piirtämistä yliopiston päärakennuksista (1954?59) todetaan, etteivät ne ole kestäneet aikaa kovin hyvin: "Vaikutelma on jotenkin "itä-eurooppalainen".

Muutama uudempi rakennus (Calonia ja Arcanum, arkkitehdit Nurmela?Raimoranta?Tasa 1986) nostetaan sentään esille Ervin rakennuksia myönteisemmässä valossa. Vastaavasti käy Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun. Sen 4. rakennusvaiheen (Kari Järvinen ja Timo Airas 1994) ansiot sentään hieman parantavat arviota: "Uusin rakennusvaihe tuo jäykähköön laitokseen kepeämpää ilmettä".

Samaan ryhmään kuulunee myös Oulun yliopisto, joka levittäytyy tasaisen tylsään maastoon kaupungin ulkopuolelle (Kari Virta 1973?). Rakennukset arvioidaan selvästi aikansa ideologian mukaiseksi, 1960-luvulla hellittyyn "yleispätevyyden ja avoimen kasvun ajatukseen." Yliopistoalueen tilaan orientoitumista onkin pyritty helpottamaan voimakkaan "pop-henkisillä väreillä" ? vaikka pakko on todeta, että tulos on lähinnä kammottava. Korostuneen arkinen rakennustapa kuvastaa oppaan mukaan "aikansa tapaa vierastaa kaikkea juhlalliseksi koettua." Lisäisin jopa: se vierastaa kaikkea inhimillistä.

Neljäs ryhmä on sitten täysin vaille erityismainintaa jäävät Kuopion yliopisto (ellei lasketa lukuun sitä, että Kuopion yliopistollisen keskussairaalan yhteydessä mainitaan ohimennen yliopiston sijaitsevan lähellä), Lapin yliopisto Rovaniemellä, Tampereen teknillinen korkeakoulu ja Turun kauppakorkeakoulu.

Engel kärjessä

Kirjaa voi myös lukea suomalaisen arkkitehtuurin "hall of fama". Kirjan perusteellinen arkkitehtihakemisto kertoo ne arkkitehdit, jotka ovat jättäneet oppaan kirjoittajien arvion mukaan pysyvimät tai ainakin merkittävimmät jäljet suomalaiseen (tai ainakin pääkaupunkiseudun ulkopuoliseen) rakennustaitteeseen. Viitteiden määrän mukaisen listan kärjessä keikkuu C. L. Engel mutta lähituntumassa tulevat Alvar Aalto, Ernst Lohman ja Lars Sonck sekä Charles (Carlo) Bassi ja Erik Bryggman.

Kirjassa on hyvät paikkakuntahakemistot sekä kuvaajaluettelo ja kuvälähteet. Kirjoittajat toteavat alkusanoissaan, että vaikka oppaan laatiminen on vaatinut laajan lähdemateriaalin läpikäymistä, ei lähde- ja kirjallisuusluettelo ole liitetty mukaan, koska "listasta olisi tullut kohtuuttoman pitkä". Ehkä niin, mutta kyllä ainakin jonkinlainen valikoiva, olennaisille lähteille opastava listaus olisi ollut paikallaan.